

OORSPRONG VAN HET HARINGKAKEN IN VLAANDEREN

I. — HET ONTSTAAN VAN DE VLAAMSCH E KAAKHARINGNIJVERHEID.

Veel is er geschreven over de zoogenaamde uitvinding van het kaken van de haring en over den befaamden « uitvinder », Beukels (1). In deze studie zullen we op onze beurt dit probleem onderzoeken en trachten aan te toonen, dat er van een uitvinding geen sprake kan zijn. Op een geheel ander gebied werd een soortgelijk vraagstuk gesteld door de « uitvinding » van de olieverf door Johannes Van Eyck. In beide gevallen staan we voor een historische onwaarheid, vermits er alleen kwestie kan zijn van een verbetering in de techniek. Ook valt er bijgevolg niet te spreken over een uitvinder, maar wel over een persoonlijkheid, die het nieuwe definitief vestigde en verspreidde.

Het zouten van eetwaren, vleesch of visch, was reeds in de oudheid, o. m. bij de Egyptenaren, Grieken en Romeinen bekend.

In de middeleeuwen zei men van de haring in Vlaanderen : « Het is een vischje, dat men uiterst gemakkelijk kan inzouten en op die wijze voor een langen tijd verduurzamen » (2). De Vlamingen kenden in de XIVe eeuw in tonnen gezouten visch, vooral Deensche kaakharing uit Schonen, een der voornaamste handelsartikelen van de Hanze. Reeds op het einde der XIIIe eeuw werd deze voedingswaar door de Oosterlingen langs het Zwin in Vlaanderen binnengebracht (3). De aanvoer van Schoonsche tonharing te Brugge werd echter zoo groot, dat Lodewijk van Nevers, graaf van Vlaanderen, ten jare 1323 overging tot de oprichting te Damme van een specialen stapel voor dit product (4). De Damsche stapel boekte in 1378 een invoer van 1.626 last of zoowat 19.500 tonnen visch uit Denemarken, en dit voor een termijn van een viertal maanden (5).

In de XIVe eeuw gebruikte men in Vlaanderen eigenlijk twee soorten verduurzaamde haring :

1. Deze uit de Noordzee, die door onze visschers verhandeld werd.
2. Het door de Oosterlingen ingevoerd Deensch artikel, dat een bewerkt en gepekeld levensmiddel was.

De Noordzee-haring werd bijna uitsluitend versch, « gesteurd » (6) of gerookt aan den man gebracht, een Vlaamsche vischnijverheid bestond niet. Het gebruik van het kaken, door de Vlamingen op het einde van de XIVe eeuw ingevoerd, beteekende dus slechts de vestiging van een nieuw bedrijf. De Oosterlingen hadden te Brugge het voorrecht hun tonharing

te verpakken, d. i. opnieuw te pekelen (7). Zoo kwamen onze handelaars omtrent 1350 in aanraking met de Deensche industrie. Weldra knoopten de Bruggelingen zelf rechtstreeksche betrekkingen aan met de visscherijcentra Schonen en Falsterbo, allebei gelegen in de nabijheid van Malmö (8). Ze hadden er een « vitten » of eigen opslagplaats (9) en gelastten zich persoonlijk met den uitvoer van het verduurzaamd product naar Vlaanderen (10).

In ons land werd in de visscherswereld niet op dezelfde wijze te werk gegaan als in Denemarken. Te Schonen werd de haring aan wal in tonnen gezouten. De vischgronden bevonden zich immers in de onmiddellijke nabijheid. Bij ons was dit haast onmogelijk. De Vlamingen hadden met hun notedopjes lange afstanden af te leggen, eer ze op de Britsche haringgronden aankwamen. Ze waren steeds verschillende dagreizen van huis verwijderd. De visch, die ze op de oostkust van Schotland en Engeland vingen, werd in Groot-Brittannië zelf verkocht, niet-tegenstaande deze soort de beste was om in tonnen te zouten. Slechts de vangsten uit de Vlaamsche Zee en het Nauw van Kales konden ze in goeden staat, versch of gesteurd in eigen haven aanbrengen.

Wilde men dus een kaakharingnijverheid in het leven roepen, dan diende de visch op zee zelf bewerkt te worden (11), hetgeen wel een vernieuwing in de techniek voor gevolg had, maar geen uitvinding veronderstelt. Volgens de beschrijvingen uit latere tijden (12) en volgens de hedendaagsche werkwijze gebeurde het kaken onmiddellijk na het ophalen der netten. De primaire bewerking bestond in het verwijderen der bederfelijke ingewanden bij middel van een snede onder de kieuwen. Daarna werd de visch bij lagen in tonnen gelegd of gepakt en met een bijzonder soort zout besprenkeld; aldus bereid moest de haring een tijd lang in haar eigen pekelen of bloedpekelen bewaard worden, totdat ze aan land opnieuw gepakt of verpakt werd. Deze in vaten geslagen visch werd kaakharing genoemd; heden draagt ze den naam pekelenharing.

Het woord kaak beteekende ton, vandaar de benamingen kaken, voor in tonnen zouten, en kaakharing voor in tonnen gezouten haring. Die beteekenis is heden ten dage nog bewaard gebleven in het Fransch, waar een bekend spreekwoord luidt : « La caque sent toujours le hareng » (13). In de handschriften uit de XIVe eeuw vindt men zoowel de benamingen « tonharinc » of « harens en tonniaus » als « caecharinc » of « caque harenc » en « harenc caqué ».

Sommige schrijvers hebben in het kaken het grootste belang gehecht aan het verwijderen der ingewanden en dit voorgesteld als een uitvinding van Beukels. Een dergelijke reiniging was echter sedert lang bekend en werd van oudsher in het huishouden of op de markt verricht. Bewijzen

daarvan vindt men in de politieverordeningen van onze middeleeuwsche steden. Het was streng verboden ingewanden en ander afval van visch op straat te laten liggen (14). Ook de Schoonsche haring werd op die manier behandeld. Hoe ware het anders mogelijk geweest dit product langer dan één jaar in goeden staat te bewaren? (15) De bewering, als zou deze zuivering een Vlaamsche uitvinding zijn, houdt dus geen steek.

Onze eigen vischnijverheid ontstond slechts kort na 1350, ongeveer een eeuw na de opkomst van hetzelfde bedrijf in Denemarken. Over haar oorsprong en over de eerste jaren van haar bestaan bezit men weinig of geen bijzonderheden. Dat is niet te verwonderen. De tijdgenooten hebben natuurlijk geen aandacht geschonken aan een nederig opkomende industrie, die nochtans allengskens ingang zou vinden bij het visschersvolk. Slechts door dezer groeiend succes werd men zich bewust van haar ontstaan. Dit wordt vooral bewezen door het optreden der regeering. Eerst met de maatregelen, die van staatswege getroffen werden, beginnen we over voldoende gegevens te beschikken om tenaastebij te bepalen wanneer de kaakharingnijverheid in Vlaanderen ontstaan is. Met zekerheid kan men dan ook beweren dat op dit oogenblik het nieuw bedrijf reeds vasten wortel had geschoten.

Ziehier de feiten waarop we steunen. In 1399 ontvingen de visschers van Biervliet en Hughevliet van Philips den Stoute de toelating gedurende dat haringsizoen te kaken (16). Dit verkregen ze, nadat ze protest aangeeteekend hadden tegen een ordonnantie, eenige jaren voordien uitgevaardigd, en die we niet hebben teruggevonden. Die vroegere verordening verbood in gansch Vlaanderen zoowel de industrie van de kaakharing, als deze van de «vivel» (17), gedroogde korfharing (18) en gedroogde of geaakte tijdharing (19). Alleen de handel in versche visch werd toegelaten. Het doelwit van de regeering was de groeiende verval-sching van het Deensch product te beletten en het land beter te bevoorraden met versche waar.

De Schotsche tonharing, die sedert een eeuw ^{h. 1300} vermaard was, ging door voor de beste, terwijl de Vlaamsche beschouwd werd als een namaaksel van mindere hoedanigheid. Zoo is het begrijpelijk dat men in den handel begonnen was het Deensch artikel te vermengen met Vlaamsche visch, een bedrog dat spoedig overal verboden werd (20). Erger was het feit dat een groot gedeelte van de visschers de gewoonte had aangenomen te kaken. Daardoor ontstond er een gestadig gebrek aan versche haring. Dit werd het felst in de steden gevoeld. Ten einde in dat tekort te voorzien, eischten de Bruggelingen na 1390 dat de vischhandelaars van Sluis één derde van hun waar te Brugge zouden komen verkoopen (21). Alhoewel in strijd met de voorrechten der Sluizenaars, werd dit verlangen

in 1394 ingewilligd (22). De zoogenaamde « verschers » (23), of visschers die vroeger het land voorzagen van versche haring, bekommerden zich slechts nog om het kaken. In 1396 was het zoo ver gekomen dat het Brugsch magistraat zich verplicht zag gedurende dat haringseizoen in te grijpen. Ze zond naar den Raad van den Hertog te Rijsel een afgevaardigde met het verzoek de noodige maatregelen te treffen, ten einde de werkzaamheid der visschers tegen te gaan (24).

Is het wellicht als gevolg op deze stappen dat de hertog er toe kwam het kaken te verbieden? We zien dat in datzelfde jaar te Nieuwpoort een groote opgewondenheid heerschte. Het stadsbestuur zond van 18 Juli tot 3 November achtereenvolgens zijn vertegenwoordigers naar Brugge, Duinkerke, Rijsel en Sluis, ook naar Frankrijk en Brabant, telkenmale « omme cause van den Vlaemschen caecharinc ende den ghetauweden coorfharinc » (25). Zeker is het dat de hertogelijke verordening weldra niet meer in acht genomen werd, zoo ongunstig was haar onthaal geweest. Reeds na enkele jaren overtraden de visschers van Biervliet de « ordonnance nieuwelingehe gemaakt » en verklaarden vast besloten te zijn verder « ter zee harinc te doen cacene » (26).

Dat de eerste officieele schikkingen omtrent 1396 genomen werden en op een hevigen tegenstand stuitten, is een vaststelling van belang. Immers, indien we aannemen dat het ontstaan en de groeiperiode van de Vlaamsche vischnijverheid een twintigtal jaren in beslag kan hebben genomen, dat kunnen we gemakkelijk begrijpen waarom in 1377 te Sint-Omaars de geaakte haring als een nieuwigheid werd beschouwd (27).

Hoogst waarschijnlijk ontstond dit nieuw bedrijf dus omstreeks 1370.

II. — BEUKELS, DE GRONDLEGGER VAN ONZE VISCHNIJVERHEID.

Ongetwijfeld hebben in de opkomst en de vestiging van de tonharing-industrie in Vlaanderen zekere personen een vooraanstaande rol gespeeld. Een nieuw bedrijf ontstaat zoo maar niet uit zichzelf; daartoe is een initiatief noodig. De geschiedenis, beter de overlevering, liet ons den naam na van hem die in ons land zich het eerst zou hebben beziggehouden met het kaken : stuurman Beukels. Slechts twee dokumenten over hem komen in aanmerking. :

1. Een Oostendsche memorie van 1483 betreffende een geschil tusschen Oostende eenerzijds, Nieuwpoort, Damme en Sluis anderzijds (28). De tekst in kwestie luidt aldus : « 't En is niet boven 80 jaren leden, of daer omtrent, dat men de coopmanscepe van den harync te kakene begonste te doene in Vlaendren, want eenen ghenamet Gillis Buekels van Hughenvliete ende eenen Jacob Kien van Oostende, waeren deghene

die eerst den caecharync in 't zee maekten ende hier in 't landt brochten, dat niet boven 80 jaren leden is, of daer omtrent; ende was ooc een langhe poose daernaer eer de neeringhe van dien rees ende dat men wiste de weerde ende prouffit van dien ... » (29).

2. Het getuigenis van Marcus van Vaernewyck, een Gentsch kronijkschrijver der XVIe eeuw, in zijn werk « *Die warachtighe Geschiedenisse van ... Carolus de Vijfde* » (30) :

« Op den dertichsten dach van der maent van Ougste in 't jaer 1556 trock de Keyserlicke Maiesteyt met beede syn susters, die conynghinnen Eleonora ende Maria, naer Biervliet, ende ghyngen tsamen wandelen tot in der kerken, om de sepulture te siene van Jan (sic) Beuckels, stierman, dewelcke starf in 't jaer 1397. Dese voorseide Willem Beuckels was den eersten, die den tonharynck vynck ende sautte » (31).

Uit het eerste stuk leeren we dat de Oostendenaars het ontstaan van de Vlaamsche kaakharingnijverheid heel in het begin van de XVe eeuw plaatsten en dat de persoon van Beukels ermee nauw verbonden was. Stuurman Beukels zou dus actief zijn opgetreden na 1400, wat niet mogelijk is, indien men hem als grondlegger van onze vischnijverheid beschouwt. Dit misverstand is waarschijnlijk toe te schrijven aan het feit, dat eerst na het intrekken van het verbod op het kaken omtrent 1400, de nieuwe nijverheid zich op breede schaal begon te ontwikkelen en een intensieven handel in het leven riep. We meenen dat Marcus van Vaernewyck dichter bij de waarheid is, waar hij beweert dat Beukels in 1397 overleed en bijgevolg in de tweede helft van de XIVe eeuw leefde.

Nochtans wat dezès voornaam aangaat, houden we ons bij dien van Gillis, vermeld in de Oostendsche memorie. De naam Willem, die men vindt bij den Gentschen kronijkschrijver is wellicht een vergissing. Gillis gelijkt, wat de schrijfwijze aangaat, op Guilielmus, den Latijnschen vorm van Willem. Misschien heeft de Gentenaar het graf van Beukels bezocht en het geschrift dat er in het Latijn kan hebben opgestaan, verkeerd gelezen. Vooral in geval van afkorting is die verwarring begrijpelijk. Het is ook mogelijk dat hij zijn kennis bij anderen heeft opgedaan en men hem verkeerd heeft ingelicht.

Vanwaar was Beukels afkomstig? Marcus van Vaernewyck zwijgt daarover. De Oostendsche memorie integendeel zegt dat hij van Hughevliet was. Deze haven, die op korten afstand van Biervliet lag en in 1404 door overstroming verdween (32), verkreeg ten jare 1355 het voorrecht haringstapel te mogen houden (33). Beide visschersplaatsen onderhielden, evenals Lombardsijde en Nieuwpoort in dezelfde periode, drukke betrekkingen met elkander. Biervliet was echter van grooter belang dan Hughe-

vliet. Wellicht heeft Beukels er geleefd en werd hij er begraven, zooals de kronijkschrijver het beweert. Dat de grondlegger van de Vlaamsche kaakharingindustrie afkomstig zou zijn van Biervliet is een legende geschapen door degenen, die Marcus van Vaernewyck hebben afgeschreven en daar de Oostendsche memorie pas een vijftigtal jaren geleden bekend geraakte, vond die bewering gemakkelijk ingang bij vele romantische historici.

In den loop van de XVIIe eeuw hebben de Biervlietenaars deze overlevering zelfs aanschouwelijk gemaakt en in hun kerk de nu nog bestaande glasramen aangebracht waarop Beukels afgebeeld staat. Volgens Van Vaernewyck bezocht Karel V Beukels' graf in deze kerk, hetgeen geen onmogelijkheid is. Hij zou dit bezoek gebracht hebben, kort vóór zijn laatste reis naar Spanje. De handel en wandel van den vorst gedurende de laatste dagen van zijn verblijf in de Nederlanden werden natuurlijk door de tijdgenooten met groote oplettendheid gevolgd. Wat vooral de aandacht trekt, is de preciese dateering, 30 Augustus 1556. Als Gentenaar kan de kronijkschrijver geweten hebben langs welken weg de keizer ons land verliet. De vorst vertrok immers uit Gent op 28 Augustus (34) en bereikte Zeeland langs het kanaal naar de Honte, dat uitmondde in den Braakman, dicht bij het eiland Biervliet. Het is best mogelijk dat Karel V hier een paar dagen later voet aan wal zette, zooveel te meer daar ook zijn zoon Philips II er twee weken nadien aankwam (35).

Te Oostende bestond er, nopens de opkomst van het kaken in Vlaanderen, een plaatselijke overlevering. De Oostendenaars kenden naast Beukels van Hughevliet, ook Jacob Kien van hun eigen stad als een der stichters van de nieuwe industrie. Kien, Le Chien of De Hond was in de middeleeuwen de naam van een bekend Oostendsch geslacht. Over Jacob Kien hebben we echter geen nadere bijzonderheden gevonden.

De eerste kiemen van de opkomende Vlaamsche industrie zijn misschien eerder te zoeken in Holland, dat later in de XVIIe eeuw de grootste kaakharingproductie ter wereld zou hebben. De Noord-Nederlanders kenden de techniek in gebruik bij de Deensche vischnijverheid, vermits o. a. de lieden van Hardewijk en Kampen het voorrecht bezaten de vischerij bij Schonen te beoefenen (36). Nochtans was het eerst in de tweede helft van de XIVe eeuw dat dit bedrijf in het Noorden een groote uitbreiding zou nemen, vooral nadat Amsterdam, Enkhuizen, Wieringen en Brielle in 1368 van Koning Albert van Zweden hetzelfde voorrecht verkregen. Vergeten we niet dat de Hollandsche visschers, die op Schonen voeren, groote afstanden hadden af te leggen. Ongetwijfeld hebben zij het initiatief genomen de vangst op zee te kaken. Beukels schijnt tenslotte slechts in navolging van hen dezelfde werkwijze te hebben

toegepast in de Noordzeevisscherij. Hij zou nochtans daardoor de verdienste gehad hebben de stichter te zijn van een nationale bedrijvigheid, die tot op onze dagen in Holland bleef voortbestaan.

We kunnen ons dus op het standpunt stellen van het ontstaan van een eigen kaakharingnijverheid in de Nederlanden, waarin zoowel het Noorden als het Zuiden een rol speelden.

III. — DE ONTVOOGDING VAN DE TONHARINGINDUSTRIE IN VLAANDEREN.

Onze vischnijverheid maakte op het einde van de XIVe eeuw met het verbod op het kaken een zware crisis door. De lieden van Biervliet protesteerden van meet af aan tegen dezen maatregel en overtraden, zooals gezegd, vrij spoedig de hertogelijke verordeningen. Biervliet, vroeger een belangrijk centrum voor den uitvoer van kaakharing, verviel in diepe ellende. De vreemde, vooral Fransche kooplui, die de stad destijds bezochten, gingen zich thans voorzien buiten het rijk van Philips den Stoute, in Zeeland, waar de Zeeuwen, de Hollanders en de Engelschen hun haringstapel hiëlden. In hun benarden toestand dreigden de Biervlietsche visschers met uitwijking naar het Noorden, indien het verbod niet ingetrokken werd. De Raad van den Hertog, op dit betoog ingaande, riep het advies in van eenige vischhandelaars, die bijzonder beslagen waren in die kwestie. Dezen bevestigden dat het kaken de eenige degelijke en winstgevende manier van verduurzamen was voor de haring gevangen tusschen 24 Augustus en 21 September (de beste periode van het seizoen), wjl het rooken eerder nadeelig uitviel.

Als gevolg op het onderzoek vaardigde de hertog op 5 Augustus 1399 een ordonnantie uit ten voordeele van Biervliet en Hughevliet, waarin hij ten uitzonderlijken titel aan de visschers van beide plaatsen de toelating verleende gedurende dat seizoen te kaken (37). Deze gunst werd echter zoo door politiematregelen beperkt dat geheel de tonharingnijverheid te Biervliet onder het toezicht der regeering kwam te staan. De visschers mochten hun product slechts in deze haven aan wal brengen; losten ze in een andere Vlaamsche of vreemde reede, zoo verbeurden de overtreders hun lading en liepen ze een boete op van 50 pond parisis. Er werd voorbehoud gemaakt voor het geval dat de zeelieden door storm of anderen tegenslag zich verplicht zouden zien elders dan te Biervliet te gaan schuilen, meer bepaald in het Veregat of in de monding van de Maas bij West-Schouwen. De visschers werden in zulk geval niet beboet, met dien verstande nochtans, dat ze in deze havens noch openlijk, noch in het geheim hun kaakharing zouden verkoopen en zoodra de omstandigheden het opnieuw toelieten, ze onmiddellijk Biervliet zouden

gaan opzoeken. Schuilden ze in een Engelsche reede, zoo mocht de lading aldaar verhandeld worden; de stuurman had echter de verplichting bij zijn thuiskomst onder eed te bevestigen door storm opgehouden te zijn geweest en te verklaren hoeveel last aan den man gebracht werden, dit voor de betaling van een bijzondere taks, het « nobelgeld ». Deze belasting, die te Biervliet geheven werd op het aangevoerd product, bedroeg één nobel per last. In deze haven zelf moesten de geloste tonnen, op bevel van den baljuw, voorzien worden van een speciaal teeken, waarschijnlijk een brandmerk, dat dienen moest om het Vlaamsch artikel van het Schoonsch te onderscheiden. Dit reglement was niet van toepassing op de versche visch. In dat opzicht bleven de visschers van Biervliet en Hughevliet, als « verschers » volkomen vrij.

De hertog handhaafde blijkbaar naderhand zijn toegevingen, vermits in 1402 de stadsmagistraat van Nieuwpoort hem op zijn beurt in een smeekschrift om hetzelfde voorrecht verzocht (38). Weliswaar ontbreken de juiste gegevens daarover, doch de vorst schijnt nog in dat jaar, na een onderzoek te hebben ingesteld, de gewenschte toelating te hebben verleend, niet alleen aan Nieuwpoort, maar ook aan Oostende en Sluis (39), Blankenberge zou eerst eenige jaren later volgen (40). Alle Vlaamsche visschers moesten echter hun lading te Biervliet lossen en er de tollén betalen.

Weldra ontstonden moeilijkheden. De Nieuwpoortenaars weigerden de invoerrechten te vereffenen (41); ze bezaten immers sedert een paar eeuwen het voorrecht van tolvrijdom heel Vlaanderen door (42). Het geschil dat jaren lang aansleepte, zou eerst eindigen met de afschaffing der verplichting Biervliet als aanlegplaats te gebruiken. De toelating in eigen haven te lossen, werd reeds in 1408 door Nieuwpoort aangevraagd (43). Hiermee begon de strijd voor de volledige opheffing van het verbod op het kaken, vermits het product, dat te Biervliet aan wal gebracht werd, nog steeds in Vlaanderen zelf niet verhandeld mocht worden (44). Vijf jaren duurde het vooraleer de pogingen der Nieuwpoortenaars met succes bekroond werden. In 1413 schijnt het beruchte verbod volledig ingetrokken te zijn geweest (45), alhoewel, naar we vermoeden, slechts twee havens, Damme en Sluis, voor den invoer van het Vlaamsch product geopend werden.

Deze kentering in het gedrag der regeering vindt waarschijnlijk haar verklaring in de groote schaarschte aan Schoonsche tonharing, die na 1410 ingetreden was (46). In dat tekort kon alleen de eigen productie nu ruimschoots voorzien. Zooals te begrijpen kwam er een einde aan dezen voordeeligen toestand, zoodra het Deensch artikel opnieuw in groote hoeveelheid op de markt verscheen. De regeering hernam terzelfder tijd

haar vroegere politiek. Zoo zag het Gentsch magistraat in Januari 1419 zich genoodzaakt op te treden ten voordeele van het Schoonsch product, ten einde bedrog te beletten (47). In November van hetzelfde jaar werd van staatswege besloten opnieuw het « nobelgeld » te heffen (48). Eenige maanden nadien, omstreeks 1 April 1420, grepen de Vier Leden van Vlaanderen onverwachts in en verboden zoowel het kaken als den invoer van Vlaamsche, Zeeuwsche of Hollandsche kaakharing. Zooals blijkt uit het voorgebod dat te Gent kort daarop uitgevaardigd werd, was de voornaamste reden daartoe het gebrek aan verse visch (49). Deze maatregel bracht dadelijk een geweldige beroering teweeg, gevolgd door een gezamenlijk protest van alle Vlaamsche havens. De rekeningen van Nieuwpoort leeren ons dat onderhandelingen gevoerd werden tusschen die stad eenerzijds, Oostende, Duinkerke en Yper anderzijds (50). Toch talmde de Vier Leden verschillende maanden vooraleer in te gaan op het verzoek een dagvaart te houden waarop ze de kwestie zouden afhandelen. Na verschillende verdagingen (51), greep de zitting tenslotte plaats einde Augustus of begin September te Gent. Biervliet, Damme, Nieuwpoort en Duinkerke zonden er afgevaardigden heen « in notabelen menichte » om de uitspraak te vernemen (52). Het verbod werd definitief ingetrokken en daar men volop in het haringseizoen was, begonnen de visschers onmiddellijk opnieuw te kaken op groote schaal (53). De Vlaamsche vischnijverheid zegevierde eindelijk na een strijd, die ongeveer een kwart eeuw geduurd had.

Hiermee begint een nieuwe periode. Nu het officieel erkend was, bleef ook de wettelijke inrichting van dit bedrijf niet lang meer uit. Niet-tegenstaande dat blijkt de Vlaamsche tonharingindustrie nog lange jaren in een onzekeren toestand te hebben verkeerd, vermits men nog in 1459 beroep moest doen op « den ottroye van te moghen caken in Vlaenderen » (54).

BESLUIT.

Uit mijn uiteenzetting blijkt dat de Vlaamsche kaakharingnijverheid omtrent 1370 opkwam in navolging van de Deensche en dat vóór dien tijd geen andere vischindustrie bestond dan die van het rooken.

Ik wees op de rol van Beukels als grondlegger en verwierp de stelling als zou het kaken een uitvinding geweest zijn.

Ik heb verklaard waarom de regeering dit jong bedrijf verbood omstreeks 1396, het opnieuw duldde na 1399 en zich genoodzaakt zag het te erkennen in 1420.

Van het vroeger verbod bleef er niets anders meer over dan de heffing

van het « nobelgeld ». Deze tol werd geïnd te Damme en Sluis. Ook die maatregel zou, ten minste voor sommigen, weldra afgeschaft worden. Daarover nog enkele woorden.

Reeds in September 1420 teekenden de Nieuwpoortenaars protest aan en weigerden op grond van hun privilegie van tolvrijdom het « nobelgeld » te betalen (55). In deze houding bleven ze verschillende jaren volharden, zoodat de toestand met den tijd meer en meer gespannen werd. De pachters van de tollén op de kaakharing verkregen de machtiging diegenen in hechtenis te doen nemen, die niet gehoorzaamden. Het duurde niet lang of verschillende Nieuwpoortenaars werden op die wijze gearresteerd. In 1423 kwam het geschil vóór den Raad van den Hertog. De ontvanger-generaal van Vlaanderen koos partij voor de pachters, waardoor het proces nog een jaar aansleepte. Eindelijk, in Maart 1424, erkende de hertog Nieuwpoort's oud voorrecht. De gevangen poorters werden vrijgelaten en de heffing van het « nobelgeld », wat Nieuwpoort aanging, afgeschaft (56).

Kort daarop kwam Gent aan de beurt. De stad verkreeg op 8 Juni, na « vele neerste ende langhe vervolghen », dat van elk last haring, dat « binnen den palen van Vlaenderen » zou komen, voortaan slechts « twee scelle zesse d. gro. » zou geïschit worden (57).

« Die van Ypre » en « d'Oosterlinghe » geraakten eveneens ontslagen van de tollén op het Vlaamsch product, hetgeen Brugge aanzette ook pogingen in dien zin in het werk te stellen (58). Of ze er in slaagde, hebben we niet kunnen uitmaken. Deze enkele bijzonderheden volstaan nochtans om aan te toonen, dat niets meer de verdere ontwikkeling van onze vischindustrie kon tegenhouden. Dit succes ging trouwens gepaard met den ondergang van den Hanzischen haringhandel in ons land. Vergeten we verder niet dat in 1428 Vlaanderen, Zeeland en Holland onder éénzelfde vorstenhuis vereenigd werden, hetgeen een heilzamen invloed zou uitoefenen op de Vlaamsche zeevisscherij. Spijtig genoeg werd dit bedrijf kort vóór 1600 door de godsdienstoorlogen vernietigd. Wie weet, zonder die gebeurtenissen zou deze nationale bezigheid in de XVIIe eeuw misschien denzelfden bloei gekend hebben als de Noord-Nederlandsche (59).

R. DEGRIJSE.

NOTEN

(1) Zie de bibliographie aan het einde van dit artikel.

(2) « Allec, pisciculis ad usum salsamentorum idoneus longo servatur tempore », in *Liber Floridus Lamberti*, rubriek « de Monstris Oceaniet Piscibus ». Handschrift van omstreeks 1125. Universiteitsbibliotheek te Gent.

— Voorbeeld van 1190, betreffende het zouten en bereiden van gerookte haring,

in KERVYN DE LETTENHOVE, *Histoire de Flandre*, t. II, pag. 305. Brief van den bisschop van Doornijk aan den deken van Brugge: « Halletia nobis praeparari facias et siccaris, ita ut, tempore jejuniorum, non auferant esurientibus appetitum comediendi, et sitientibus non inferant irritamentum bibendi ».

(3) L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Cart. de l'anc. Estaple à Bruges*, t. I, pag. 102 n° 140. Dokument van 8 Mei 1303 waarin o. m. gewag wordt gemaakt van den invoer van Deensche haring te Brugge. Zie artikel 9.

— *Ibidem*, t. I, pag. 19, n° 14. Lijst van omtrent 1300. « C'est li royaume et les terres desquez les marchandises viennent a Bruges et en la terre de Flandres Dou royaume de Dennemarcke viennent harens. »

(4) L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Coutume de Sluis*, in *Coutumes des Pays et Comté de Flandre. Quartier de Bruges*, t. V, pag. 503. Oorkonde van 9 April 1323: « Item, que toute maniere d'avoir venant dedans le Zwin quel qu'il soit, ançois que l'on le vende ou achate, viendra a son droit estaple a Bruges et non ailleurs, dont estaple sera; se ce n'est avoir que l'en puet mettre sus au Dam, par ainsi que les marchans l'aiment la mieulx a mettre sus que Bruges. C'est assavoir harens en tonniaus. »

— *Ordonnances des Pays-Bas*, t. I, pag. 185. Ordonnantie van 1511, betreffende een twist tusschen Damme en Sluis, waarin de geschiedenis van den Damschen haringstapel wordt uiteengezet.

(5) L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Cart. de l'anc. Estaple à Bruges*, t. I, pag. 58, n° 78. Baljuwsrekening van 1379. Deze rekeningen werden drie maal 's jaars ingediend. Een last bedroeg ongeveer 12.000 haringen, gepakt in een twaalfstal tonnen. Ter vergelijking kunnen we hier ook eenige cijfers mededeelen, aangehaald door J. T. JENKINS in *The Herring and the Herring Fisheries*, pag. 61: In 1368 zouden 34.000 tonnen haring te Schonen ingezouten geweest zijn, in 1369 33.000 tonnen en in 1494 niet minder dan 50.000 tonnen.

(6) Zuid-Nederlandsch voor « met zout besprenkeld ».

(7) « Voort dat de coopman ende haer knaepen, die haringh bringhen in onse land, moghen den haringh vervullen ende lake daer up ghieten na haren profite ». Privilegie door Brugge verleend aan de Hanze in 1359. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inv. des Arch. de la Ville de Bruges*, t. II, pag. 53. « Lake », heden « lage » is het Deensch woord voor pekel.

(8) Aan de zuidwestelijke kust van Skandinavië.

(9) « dat ene velt is de helfte der vitten vor deme slote te Schonor, dar de Vlaminghe pleghen to liggende ». Stuk van 25 Juli 1368. *Hans. Urkundenbuch*, t. IV, n° 273.

(10) *Hans. Urkundenbuch*, t. IV, n° 310. Document aan 31 Juli 1369. Brief van de Brugsche stadsmagistraat aan de stad Lubeck om schadevergoeding te eischen voor het verlies aan haring, die twee Bruggelingen ondervonden hadden vanwege den Lubeckschen suppoost. Deze had hun lading in beslag genomen op grond van het feit dat ze tegen de Hanzische voorschriften in, vóór 28 September, te Malmö ingezouten was geweest.

(11) Dat dit een nieuwigheid was, blijkt uit een zinsnede uit de stadsrekening van Damme van 1395, die gewag maakt van « den last harinx, die an Ingheland zide of an Scotland zide ghezouten was ». Zie folio 41 verso, n° 4. Zie L. GILLIODTS-VAN SEVEREN. *Arch. de la Ville de Bruges*, t. VI, pag. 17.

(12) MEYNERT SEMEYNS, *Cortz Beschrijvinghe over de Haring Visscherije in Hollandt*. 1639.

(13) Interessant in dat opzicht is ook volgende tekst van 1323: « Item, de Scoo-

nure ont portage : le maistre, le contremaistre, le charpentier de la neif, chacun quatre quaques; ung marronnier, deux quaques ... »

L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Cart de l'anc. Estaple à Bruges*, t. I, pag. 154, n° 220.

— Dat het werkwoord kaken de beteekenis had van in tonnen zouten, leert men o. a. ook uit een dekreet van het Parlement van Parijs van 1379. Zie daarover : Edw. VLIETINCK, *Cartulaire d'Ostende*. Introduction, page 25.

(14) A. GIRY, *Histoire de Saint-Omer jusqu'au XIVe siècle*, pag. 530. Registre aux bans municipaux. Einde XIIIe eeuw. N° 393 : « Et ke nus ne meche le entraille ne le ordure du pisson sor le cauchie, sor 6 s. et le pisson perdu ... »

(15) R. DE LESPINASSE, *Les Métiers de Paris*, t. I, pag. 17 : « nul ne soit si hardy de vendre caque harent a detail, ne en groz, que il ne dye a son marchant se ledit harent est de la presente annee ou de l'annee precedente ».

(16) Rijksarchief te Gent. Fonds Diegerick n° 10. Zie bewijsstuk I.

(17) Welke soort haring de « vivelo » eigenlijk was en op welke wijze ze verduurzaamd werd hebben we niet kunnen uitmaken.

(18) Korfharing was « gesteurde » haring in manden of korven. Ook te Antwerpen werd het droogen van korfharing verboden. Zie Fl. Prims, *Geschiedenis van Antwerpen*, t. IV, 1, pag. 187. « Keure van den Haring » : wie binnen Antwerpen boxhoren droogde of maakte van korfharing verbeurde 10 lb.

— Zie ook *Hans. Urkundenbuch*, t. IV, n° 975, Omstreeks 1410 lieten de Antwerpenaars aan die van Keulen weten, dat in tegenstelling met hetgeen dezen vernomen hadden, men te Antwerpen « gheenen corfharinc droogen noch ophangen en mach ».

(19) De tijdharing was, naar we vermoeden, deze die van af einde September gevangen werd in de Vlaamsche Zee en op de kusten van Yarmouth.

(20) Dit bedrog blijkt o. m. uit de volgende teksten :

— « Pour ce que plusieurs plaintes sont venues a justice, parce que les marchans et marchandes de harens a Paris, tant en groz comme en detail, sont coustumiers de vendre leurs harens de Flandre et contrefaiz avec les bons harens de Scone et iceulx mesler les uns avec les autres en leurs barilz, places et vaisseaulz sans dire aux acheteurs d'iceulx, lequels sont de Scone et lesquels non ». Brief van 1399. R. DE LESPINASSE, *Les Metiers de Paris*, t. I, pag. 417.

— « Voert waer yemant de tyherinc, Engelsch herinc ofte Heylichlants herinc mengde onder rechten Scoonschen herinc, dat woude de raet rechten na horen goetduncken ». Dokument van 1397. J. Overvoorde en Joesting. *De Gilden van Utrecht*, t. II, pag. 164.

— Zie ook *Hans Urkundenbuch*, t. V, n° 185. Stuk van 1394 : « Verordnung der Stadt Kleve über das Feilhalten von Häring ». Daarin wordt een grondig onderscheid gemaakt tusschen de « Schoonschen heringh » en de « Engelschen heringh ».

(21) J. H. VAN DALE. De oudste Stadsrekening van Sluis, in *Bijdragen tot de Oudheidkunde en de Geschiedenis, inzonderheid van Zeeuwsch Vlaanderen*, t. IV, pag. 25.

(22) DEHAISNES ET FINOT. *Inventaire sommaire des Arch. du Dép. du Nord*, t. I, 2; B. 1348. Stuk van 18 September 1394.

— Daarover ook in de stadsrekening van Brugge van 1394 : « ghegheven bi meester Nicole van eenen brieve mentioen makende dat terdendeel van den verschen haringhe, die ter Sluis an comt, dat die comme te Brucghe waert, eene crone ».

(23) Benaming, die men aantreft in de ordonnantie van 1399. Die bewijsstuk I.

(24) « Item, den 27sten dach in Hoymaend, Victore van Leffinghe ghesendt te Ryssele an de heren van ons gheduchts heren rade, omme hemlieden te kennene te

ghevene de frauden, die de visschers daden in 't vanghen van den haringhe ende daer up remedie te soukene». Stadsrekening van Brugge van 1396.

(25) Stadsrekening van Nieuwpoort van 1396.

«Ghetauweden coorfharinc» was korfharing die men bij middel van touwen of koorden had opgehangen en gedroogd.

(26) Volgens de stadsrekening van Sluis van 1398-1399. Zie daarover : J. A. RUSR, *De Haringvisscherij op de Hollandsche en Zeeuwsche Kusten in de twaalfde eeuw*, in *Nederland's Geschiedenis en Volksleven*, door J. Van Lennep, W. Moll en J. Ter Gouw, t. I, pag. 83, n° XIX.

(27) A. GIRY. *Histoire de la Ville de Saint-Omer, jusqu'au XIVe siècle*, pag. 465, P. J. n° LXXXV noot 1. Nieuwe toltarieven waarin het Vlaamsch product opgenomen wordt onder de bepaling «si in estate piscis fuerit ad mare apertus et salsatus, capite non absicso». Dat is een treffende omschrijving voor den term kaakharing.

(28) Ed. VLIETINCK, *Cartulaire d'Ostende*, pag. 207, n° 56.

(29) Artikel 18 van de memorie. Zie ook artikels 3 en 67.

(30) MARCUS VAN VAERNEWYCK. *Die Warachtighe Geschiednisse van Carolus de Vijfde*. Gent, 1564.

(31) Zie ook van denzelfden schrijver, *Historie van Belgis*. Gent, 1565 : «In het jaer 1397 betaelde de schuld der dood Willem Beukels, stuurman te Biervliet, die den eersten tonharing zoutte. Hij voerde voor wapen twee kaekmeskens, daer men den haring mede kaekt. Keyzer Karel de V^e en zijne twee zusters, te wetene de koninginne van Hongariën en die van Vrankrijk, hebben zig geweerdigt zijn graf te bezoeken op den 30 Augustus 1556.»

(32) G. G. DEPT, *Etude critique sur une grande inondation marine de la côte flamande (19 novembre 1404)*, in *Etudes d'Histoire dédiées à la Mémoire de Henri Pirenne*.

(33) L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Coutume d'Ysendicke*, pag. 469, in *Coutumes des Pays et Comté de Flandre. Quartier de Bruges*, t. V.

(34) «Le roi et la reine de Bohême quittèrent Bruxelles le 8 août 1556. Le même jour, Charles-Quint se rendit à Gand, «afin de desla s'embarquer, par le canal, vers les bateaux qui se tenoient prêts pour son passage». Philippe, les deux reines et toute la cour suivirent Charles-Quint à Gand, où il resta jusqu'au 28 août. Faisant alors ses adieux à son fils, il se dirigea vers la Zélande et alla attendre à Zouburg des vents propices. Enfin, le 15 septembre, il s'embarqua, avec ses sœurs à Flessingue» Zie : ALEX. HENNE, *Histoire du Règne de Charles-Quint en Belgique*, t. X, pag. 293-294.

(35) JEAN DE VANDENESSE, *Journal des Voyages de Philippe II, de 1554 à 1569*, in *Collection des Voyages des Souverains des Pays-Bas*, uitgegeven door Gachard en Piot, t. VI, pag. 24. Juiste datum van Philips' aankomst te Biervliet : 15 September.

(36) A. BEAUJON, *Overzicht der Geschiedenis van de Nederlandsche Zeevisscherijen*. Leiden, 1885.

— De Haringvangst van Kampen op Schonen in de XIVe eeuw, in *Bijdragen tot de geschiedenis van Overijssel*, uitgegeven door J. Nanninga-Uitterdijk en L. Van Hasselt, t. XI, 2^e serie, 1^e deel. Zwolle, 1896.

— S. P. HAAK, Brielle als vrije en bloeiende Handelsstad in de XVe eeuw, in *Bijdragen voor Vaderl. Gesch. en Oudbeidkunde*. Deel 6, 1907.

(37) Rijksarchief te Gent. Fonds Diegerick n° 10. Zie bewijsstuk I.

(38) «Item, Tierkin, den 27^e dach in Wedemaend, te Parijs an minen gheduchten here met eene sublicatie omme dat onse poorters souden moghen caecharijnc maken ghelijc dat die van Biervliet doen, 15 daghen, 16 s. daghes gheloopt 12 lb.»

— « Item, Tierkin, den 25^e dach in Hoymaend, te Risele an mine heren raed met brieven van den bailiu van Bruggen van den vorseiden caecharinc, 3 daghen 16 s. daghes, gheloopt 2 lb. 8 s. » Nieuwpoortsch stadsarchief. Rekening van 1402. Rubriek der boden.

(39) « Item, eenen bode van Rissele, die cam an de steide omme den caecharinc ende voort reet te Oostende, te Bruggen ende ter Sluus, ghegheven, 3 lb. 12 s. » Ibidem.

(40) In 1407 bekostigden de tresoriers der stad Blankenberge 8 s. gr. « voor 't makene ende bringhene van 4 harinc tonnen voor 't werc der nieuwe maniere van soutene of kaeckene den harinc ». Zie : E. VAN DEN BUSSCHE, B l a n k e n b e r g e e t s o n P a s s é h i s t o r i q u e, in *La Flandre*, 1874-1875, pag. 118, volgens de stadsrekeningen.

(41) « Den 18sten daghe in Oestmaend, Tierkin ghesend t'Oudenarde me brieven an mine heren van den rade omme ... brieven te hebbene an de tolnars van Biervliet, die tolne van den porters hier van der steide t'onrechte hebben willen, was uut 4 daghen, 16 s. sdaghes, beloopt 3 lb. 4 s. » Nieuwp. stadsarch. Rekening van 1406. Rubriek der boden. Zie ook de rekeningen van 1408, 1409 en 1411.

(42) Privilegie verleend door Philips van den Elzas in 1168. Zie L. GILLIODTS-VAN SEVEREN. *Coutumes des Pays et Comté de Flandre. Quartier de Furnes*, t. V. C o u t u m e s d e l a V i l l e e t d u P o r t d e N i e u p o r t, pag. 151.

(43) « Den 15sten dach van Hoymaend, ghesent Jacob Hebbes, Jan Drughe ende meester Anceel, den boutelgier, te Ghend an minen heren den cancellier ende an de wet te Brugghen, omme consent te hebbene dat de visschers van Vlaendre den harync, die zij up de zee kaecten, bringhen mochte in de Nieupoort sonder mesdoen, waren huut elc zeven daghen, elc. 28 s. 's daghes, beloopt 29 lb. 8 s. » Nieuwpoortsch stadsarch. Rekening van 1408. Rubriek der boden.

— « Den 4^{den} daghe in Septembre, Librecht Lein ende Jan Drughe te Brugghen an mijn here den cancelier omme consent van kaecharinghe hier in de havene elken te moghene bringhen ghelijc men doet te Biervliet, ende waren uut 5 daghen, elken 28 s. daghes, beloopt 14 lb. » Rekening van 1409. Zie ook deze van 1412 en 1413. Rubriek der boden.

(44) « Een Gentsche verordening van 1406 luidt : « Dat alle deghene, die hem ghenereen sullen met tonharinghe ... staen sullen metten besten Scoenschen haringhe ... », dus met geen Vlaamsche. Stadsarchief te Gent. Register van de zekers, van de pachters en van de voorgeboden, uitgegeven door de schepenen van de keure gedurende de jaren 1402-1436, pag. 11.

(45) « Den 15sten daghe in Octobre, Willem vorseid (Willem van Bertine) ghesend te Rysele an onzen gheduchten here Ende was bi minen heren van den rade omme 's caecharinghes wille met enen brieve ghesend an Godevard den Wilde omme ziin avys by 't stic, ende aldo gheliefde Godevarde vorseid weider an mine vorseide heren te scrivene enen brief ende daer in besloten de copye van enen brieve, die hy der of te hem ward hadde spreikende up die van der Sluis, Nieupoort ende Oostende mede hiltene daer der omme ligghende, 3 daghen; Willem vorseid te Rysele weider commen ziinde, hem was gheconsenteerd een brief van den caecharinghe » Nieuwp. stadsarch. Rekening van 1413. Rubriek der boden. Godevaard de Wilde was de toenmalige ontvanger-generaal van Vlaenderen.

(46) « Das jährliche Erscheinen des Herings (te Schonen) im ersten Jahrzehnt des 15. Jahrhunderts war reichlich, die Ausbeutung ungestört, der Preis, gewöhnlich 8 M. lüb. für die Last an der Ostsee, niedrig. Anders aber wurde dies schnell, als nach 1410 eine lange Periode unergiebigter Fangjahre eintrat, der Hering nur in geringer

Menge im Sunde auftrat, der Preis enormer Aufschlag erfuhr und dadurch auch andere Veränderungen in Fischfang und Handel beschleunigt wurden». Dr. E. Daenell, *Die Blutezeit der Deutschen Hanse*, t. I, pag. 151.

(47) « Actum 26 die Januarii anno 1418. Item, dat niemant tonharinc en verpacke, noch eenigher Vlaemschen harinc of harinc van eenigher andere naciën ne menghele onder Scoenschen harinc, of menghelinghe van eenigher haringhe doe in eenegher manieren, maer dat men elke nacie van haringhe vercoepe bi hem selven, up de ... boete ... » Stadsarchief te Gent. Register van de zekers, enz.... 1402-1436, pag. 66.

(48) « Quant au hareng caque« contrefait que Flamens et Zellois ont de nouvel accoustume de caquier sur mer et amener a nostre port (Sluis) », il sera porté a son droit estape et on paiera au duc un noble d'or de chaque last ». Dokument van 9 November 1419 betreffende een geschil tusschen Brugge eenerzijds, Gent, Yper, en het Vrije anderzijds aangaande de tolleren te Sluis. Diegerick. *Inventaire des Archives d'Ypres*, t. III, pag. 90.

(49) Stadsarchief te Gent. Register der zekers, enz... 1402-1436, pag. 73. Zie bewijsstuk II. Het eigenlijk verbod, uitgaande van de Vier Leden, hebben we niet teruggevonden.

(50) Nieuwp. stadsarch. Rekening van 1420. Rubrieken der boden en der « presentwijnen ».

(51) De Vier Leden hadden o. a. beloofd de zaak te bespreken begin Augustus te Brugge, Nieuwpoort en Blankenberghe o. a. zonden er afgevaardigden. Zie E. VAN DEN BUSSCHE, *Blankenberghe et son Passé historique*, in *La Flandre*, 1874-1875, pag. 119: « Item, ghesent te Brucghe, Passchiers fs. Pieters ende Jan den Hond den darden dach van Ougst, in de camere van Brucghe, omme te wetene jof de visschers van Blankenberghe kaecharinc zouden moghen maken ter zee, jof niet en zouden ». Volgens de stadsrekening van 1420. Voor Nieuwpoort zie de stadsrekening van hetzelfde jaar. Rubriek der boden.

(52) « Den 20sten daghe van Oust, Tristram van Hulst ghesonde te Ghend omme te aanhoorne d'antwoorde, die de vorseide van den Leiden 's Lands hendelike toe gheseiid hadden aldaer te doene ende te ghevene up 't versouc hemlieden te meer ende diverscen tijde ghedaen als up weiderleid t' hebbene t' voorghelod bij hemlieden ghedaen up 't caken van den haringhe, waer de vorseide van Hulst vernam, dat clene ware, een enich persoon over dese stede, aenghesien dat andre diverse leiden, sulke als Damme, Biervliet, Dunkerke ende andre up de zeecante ghestaen, verbeidende ende wachtende deselve antwoorde notabelike aldaer ghestoffeert waren ende in notabelen menichte van ghedeputeerden, screef ende scride weider omme an de goede lieden van der wet, siine meestren, hemlieden biddende advis ende voorsienicheide der inne t' hebbene, up 't scriven van denwelken gheordonneert waren ten vorseiden dachvaerd Jan van Breime, buerchmeester ende Jan Galbaerd... » Nieuwp. Stadsarchief. Rekening van 1420. Rubriek der boden.

(53) Over het intrekken van het verbod zelf vonden we in de Nieuwpoortsche stadsrekening van 1420 geen enkele bijzonderheid. In de rekening van Damme van dat jaar lezen we echter het volgende: « Item, betaelt Jacop Wandel van der ordenancie van den kaecharinghe te scrivene, hoe men die verpacken sal ende dat in ronden lettren, welke ordenancie hanct in een bart voor de scepene camere ... 24 s. » Rijksarch. te Brussel. Rekenkamer n° 34335-37. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Archives de la Ville de Bruges*, t. VI, pag. 17.

(54) EDW. VLIETINCK, *Het oude Oostende*, pag. 59.

(55) Nieuwp. stadsarch. Rekening van 1420. Rubriek der boden.

(56) Nieuwp. stadsarch. Charter n° 62. Datum 2 Maart 1424.

Zie ook de rekeningen van 1420, 1421, 1422, 1423 en 1424. Rubriek der boden.

(57) Rijksarchief te Gent. Fonds Diegerick, n° 33.

(58) *Hansisches Urkundenbuch*, t. VI, pag. 201. Dokument van 24 Augustus 1424.

(59) Het is voor mij een aangename plicht hier mijn dankbetuigingen aan te bieden aan den heer Prof. Dr. Hans van Werveke, die, na mijn universitaire opleiding, nooit opgehouden heeft mij met raad en daad bij te staan in mijn verdere historische studiën.

BIJLAGEN

I.

5 Augustus 1399.

Ordonnantie van Philips den Stoute gericht aan zijn ambtenaren, o. a. zijn baljuws te Brugge, Sluis en Biervliet, waardoor hij aan de visschers van Biervliet en Hughevliet de toelating verleent tijdens het haringseizoen 1399 de haring te kaken en in de haven van Biervliet te brengen, zonder nochtans den invoer in Vlaanderen zelf toe te staan.

Rijksarchief te Gent. Fonds Diegerick, n° 10. Kopie.

Copie.

Philippe, filz de roy de France, duc de Bourgoingne, conte de Flandres, d'Artois et de Bourgoigne, palatin, sire de Salins, conte de Rethel et seigneur de Malines, a noz bailliz de Bruges et de l'eaue a l'Escluse, a nostre bailli de Biervliet et a tous noz aultres justiciers et officiers de nostre pays de Flandres ou a leurs lieux tenants, salut. Comme les bonnes gens et meismement les maronniers et pescheurs de noz villes de Biervliet et de Hughevliete, accoustumez d'aler par mer prendre des harens, nous aient fait exposer que par certaine ordonnance et deffense par nous pieca faite en nostre dit pays de Flandres, que aucuns pescheurs appelez verschers ne fassent aucun herenc caque tel que faisoient lesdiz verschers ou corvers, ne que aucun amenast ou vendist en icellui nostre pays herens ordonnez a guise de viveloy, que font les pescheurs nommes verschers ou gauwelars, et pareillement que aucun n'y pendist, sechast ou ferast herens appelez corf harinc, ne les vendist ou achatast, ne aussi y vendist ou amenast tytharinc secq ou caque sur certaines grosses paines plusaplain declarez en nostre dite ordonnance, lesdiz maronniers ou pescheurs de noz dites villes de Biervliet et de Hughevliete qui du harenc frais, que chacun an du jour de la Saint Berthelomieu jusques a la Saint Mahieu enfinant l'en est de prendre accoustume, souloient prendre avant la dite ordonnance et deffense, icellui saler en tonneaulz et en faire herenc caque bon et paiable et l'amener aussi et vendre en nostre dite ville de Biervliet aux marchans estrangiers, dont nostre dite ville estoit grandement avanchier et soustenuë, ne peuvent ne osent obstans les dites ordonnances et deffenses plus prendre, salez, mettre en caque, amener ne vendre en nostre dite ville les diz herens, lequel icelles ordonnances et deffenses les pescheurs d'Engleterre, de Hollande et de Zellande qui sont accoustumez de faire toutes manieres de herens, ont adez continuelment prins ce de saison en saison, les prennent, salent et mainent en Zellande ou ils en font et tiennent un estaple ou quel les marchans de France et d'ailleurs qui souloient venir au dit lieu de Biervliet, vont acheter en grant quantite les dix herens, et par ce les diz pescheurs de Biervliet et de Hughevliete sont devenus et devienent de plus en plus povres et senz aucun gaain ou

chevance, et sont taillies de l'estre encores plus, ou d'aler du tout demourez briefment ou dit pays de Zellande, en laissant le nostre de Flandres et noz dites villes, se par nous ne leur est sur ce pourveu de remede, du quel afin qu'ilz puissent demourer et eulx chence et gaaigniez leur vivre en nostre dit pays de Flandres et villes de Biervliet et de Hughevliete, ils nous ont humblement supplie. Pour ce est il que nous veullons et desirons pourvoir en ce aux dix supplians, si avant que faire se pourra senz preiudice de nostre dite premiere ordonnance, avons fait mander aucuns marchans experts et eux cognoissans en fait de herens pardevant les gens de nostre conseil, par lesquelz sur ce oys, avons entendu que des herens que on prent en la mer par de la le Welle, depuis le dit jour de Saint Barthelemieu jusques au dit jour de la Saint Mahieu, l'en n'est point accoustume de faire aucun herent sor, et s' on le foisoit, si ne seroit il point bon ne prouffitable, mais le puet on bien saler en tonneaux et en faire herenc caque a vendre bon et prouffitable. Nous ces choses considerees et sur ce eu avis et deliberation, avons aux diz pescheurs de Biervliet et de Hughevliete octroye et consenti, octroyons et consentons par ces presentes, et nous plaist en leur donnant congie que pour ceste saison seulement commenchant li jour Saint Barthelomieu et fenissant le jour de la Saint Mahieu prochainement venu, qu'ilz puissent aler peschier de la le Welle, et les herens que ils prendront illecques saler, mettre en tonneaux et en faire herenc caqué, le mener au dit lieu de Biervliet et la le vendre, et non ailleurs en nostre dit pays de Flandres, sur paine de fourfaire et a nous estre acquis tout le dit herenc avecques l'amende de cinquante livres parisis de nostre monnaie de Flandres, toutesfois qu'ilz seroient trouver faisans le contraire, et parmi ce aussi, que de et pour chascun lest des diz herens, iceulx pescheurs paieront un noble au prouffit de nous ou de nostre tres chiere et tres amee compaigne, la duchesse, qui par nostre ordonnance prent et lieve les prouffiz du dit lieu de Biervliet, porveu que chascun pescheur amenant telz herens sera tenu sur la meisme amende de mettre aux tonneaux, esquelz ils les amenront, enseigne telle et si publique comme par les bailli et loy du dit lieu sera ordonne, afin que aucun n'en soit deceu et que ceulx qui acheteront les diz herens feront caution sur les semblables paines et amendes de les non amener ou faire mener, vendre, faire vendre ou despendre autre part dedens nostre dit pays de Flandres; mais suppose que lesdis pescheurs ou aucuns diceulx arrivassent par tempeste et force de temps en aucuns de nos autres pors de notre dit pays de Flandre, et que illecques leur convenist attendre et demourez jusques a ce qu'ilz auroient temps convenable pour eulx traire au dit lieu de Biervliet, senz cependant exposer a vente secretement ou publiquement leurs dix herens, nous ne voulons mie que pour ce ilz encourent ce dites paines et amendes. C'aussi nous plaist il et consentons aux dis pescheurs que au cas que par le dit orage de temps leur convenist aler arriver en Angleterre, qu'ilz puissent vendre leurs dix herens illec senz meffaire envers nous. Sauf que apres la vente d'iceulx ilz seront tenus de retourner au dit lieu de Biervliet, ou les maistres et compaignons des neifs feront serement et par icellui seront creuz de l'avenue de la dite fortune de temps et du nombre de la vendue des diz herens, pour chascun lest des quelz il paieront et seront tenus de paier a nous ou a nostre dame compaigne un noble comme dit est. Et se pareillement et pour la meisme cause leur faulsist tourner ou arriver en Mase de Westenscouden ou en le Veregat, si seront eulx tenue de amener ou faire amener sur les dites paines le dit harenc caqué au dit lieu de Biervliet. Reserve que, s'ilz avoient ou amenoient aulx diz lieux aucuns herens frais non sales, qu'ilz pourront vendre illecques iceulx herens frais sans meffaire. Si vous mandons et a chascun de vous endroit soy et se commun a lui appartindra, que de nostre dit congie, octroy et consentement en la maniere et pour le temps dessus dis, vous laissies et souffres les diz pescheurs de Biervliet et de Hughevliete paisiblement

joir et user senz empescher ni destourbier aucun, non contestant la dite premiere ordonnance et deffense, et les dits paines et amendes executez par toutez voies deues et raisonnables sur touz ceulx qui les encourront senz deffault ne deport aucun. Done a Lille le Ve jour d'aoust, l'an de grace mil CCC quatrevingt et dixneuf.

Par le conseil ou quel vous et plusieurs autres estiez et sie signe.

Q. DE KEYTHULLE.

La collation de ceste presente copie a este faite a la lettre originale en la chambre des comptes a Lille le VIe jour de decembre IIII^{xx} et XIX par moi.

X (1).

Copie des lettres de la modification pour aucun temps de vendre a Biervliet caques, vivelay et aucuns autres manieres de herens qui seroient faiz et amenez par les verschers de Flandre sur l'ordonnance qui par avant fut et avoit este faite par monseigneur (2).

II.

6 April 1420.

Voorgebod uitgevaardigd door de schepenen van Gent waardoor aan de Vlaamsche visschers verboden wordt te kaken en aan de kooplui, handel te drijven in Vlaamsche, Hollandsche of Zeeuwsche kaakharing.

Stadsarchief te Gent. Register van de zekers, van de pachters, en van de voorgeboden uitgevaardigd door de schepenen van de keure gedurende de jaren 1402-1436, pag. 73.

Actum sexta die Aprilis anno XX in Paeschavond.

Omme dat men nieulinghe ende binnen curten jaren ghecostumeert heeft Vlaem-schen harinc te kakene of den ghenen, die in Vlaendren, in Holland of in Zeeland ghecaect es gheweest, in Vlaendren te bringhene of te doen bringhene, bi welken de goede liede van den lande van Vlaendren groote quetse, achterdeel ende ghebreke gheat hebben, also wel van den verschen haringhe in de versche harinctiit, als van den haringhe gheheeten viveloe ende andersins in vele manieren, ansien dat vorseid land van Vlaendren ghemeenlic van den versschen haringhe ende viveloe groet voetsel, sustenance ende leeftocht gheploghen heeft te hebbene, ende vele meer dan van den vorseiden aldus ghecaecten haringhe. So eist dat wij ghebieden ... dat negheene visschers van Vlaendren, ute en varen den vorseiden harinc te cakene, ende dat syliede noch niemant anders, wie dat hy sij, alsulken ghecaecten harinc ghemaect in Vlaendren, in Holland of in Zeeland in Vlaendren en bringhen te eenegher manieren. Die de contrarie dade, dat ware up den ban van tien jaren ende den harinc verbeurt.

(1) Onleesbare handteekening.

(2) Op den rug.

BIBLIOGRAPHIE

- K. BAHR : *Handel und Verkehr der deutschen Hanse in Flandern während des vierzehnten Jahrhunderts*. Leipzig, 1911, in-8°.
- A. BEAUJON. *Overzicht der Geschiedenis van de Nederlandsche Zeevisscherijen*. Leiden, 1885, in 8°.
- A. BELPAIRE. Notice historiques sur la Ville et le Port d'Ostende, in *De la Plaine maritime depuis Boulogne jusqu'au Danemark*. Anvers, 1855, in-8°.
- J. EGBERTS RISSEEUW. Iets over Willem Beukels van Biervliet, in *Bijdragen tot de Oudheidkunde en de Geschiedenis inzonderheid van Zeeuwsch-Vlaanderen*, uitgegeven door H. Q. Janssen en J. H. Van Dale. Middelburg, 1856-1863, t. IV, pag. 209-219.
- W. ENGELS. *Die Seefischereien des baltisch-skandinavischen Meeres zur Zeit der Hanse*.
- E. DAENELL. *Die Blütezeit der Deutschen Hanse*. Berlin, 1905, 2 vol. in-8°.
- P. J. FREDERICKS. Het Eeuwfeest te Biervliet in 1886, in *De Nederlandsche Spectator*, jaargang 1886, n° 35.
- E. GEE NASH. *The Hansa. Its History and Romance*. London, 1929, in-8°.
- J. TRAVIS JENKINS. *The Herring and the Herring Fisheries*. London, 1927, in-8°.
- F. V. MORTENSEN und A. C. STRUBBERG. Die dänische Seefischerei, in *Handbuch der Seefischerei Nordeuropas*, hrg. von H. Lübbert und E. Ehrenbaum, Band VIII, Heft 2. Stuttgart, 1931, in-8°.
- J. J. RAEPSAET. Note sur la découverte de caquer le hareng, faite par Guillaume Beukels, pilote de Biervliet en Flandre, lue à la séance de l'Académie des Sciences et des Belles Lettres de Bruxelles, le 8 novembre 1816.
- J. TER GOUW. Karel V bij het graf van Willem Beukels zoon te Biervliet, in *Nederland's Geschiedenis en Volksleven*, door J. Van Lennep, W. Moll en J. Ter Gouw, t. I, pag. 175, n° XLI.
- J. J. TESCH und J. DE VEEN. *De Niederländische Seefischerei*, in *Handbuch der Seefischerei Nordeuropas*, hrg. von H. Lübbert und E. Ehrenbaum, Band VII, Heft 2. Stuttgart, 1933, in-8°.
- J. E. TILLEMA, Ontwikkeling van de Nederlandsche Haringvisscherij in den loop der eeuwen, in *Het Nederlandsch Zeewezen*, 1916-1917.
- E. VAN DEN BUSSCHE. Guillaume Beukels et l'art d'encaquer le hareng, in *La Flandre*, année 1875, in-8°.
- A. VAN WERVEKE. Willem Beukels, in *Bijdragen tot de Geschiedenis en Oudheidkunde van Vlaanderen*. Willemsfonds, 1927, in-8°.
- L. VERBRUGGHE. Die belgische Seefischerei, in *Handbuch der Seefischerei Nordeuropas*, hrg. von H. Lübbert und E. Ehrenbaum, Band VII, Heft 3, Stuttgart, 1932, in-8°.
- EDW. VLIETINCK. *Het oude Oostende*, Oostende, 1897, in-4°.
- EDW. VLIETINCK. *Cartulaire d'Ostende (1267-1577)*. Anvers, 1910, in-4°. Introduction.